

KATOLIČKO ORGANIZIRANJE I POLITIKA: POČECI HRVATSKOGA KATOLIČKOG POKRETA

Jure KRIŠTO, Zagreb

Bude li se hrvatski katolici iz dugotrajne letargije uzrokovane pilulom socijalističkog jednoglasja? Skačući na polazeći vlak demokracije, jesu li ponovno spremni na samoorganiziranje? Hoćemo li uskoro biti svjedoci polemikama o neumjesnome miješanju Katoličke Crkve u politiku? Ova se pitanja nameću sama od sebe, jer već postoje naznake – ili ih tek neki pošto-poto žele vidjeti – da je Katolička Crkva sve prisutnija u javnosti i da se katolički svjetovnjaci žele uključiti u nove demokratske procese kao organizirana snaga.

Da su vjerske manifestacije općenito i one Katoličke Crkve napose mnogo prisutnije u priopćavajućim sredstvima nego za vrijeme prošloga komunističkog režima, potvrđuje svagdanje iskustvo. To, dakako, nije bilo teško postići budući da je u minulom sustavu sve vjersko bilo potiskivano ne samo iz sredstava priopćavanja nego i iz svijesti ljudi. Trenutačno javljanje o vjerskim skupovima i aktivnostima nekih crkvenih dostojanstvenika može se duhu nenavikli na toliku dozu činiti kao neumjesno pretjerivanje. Stoga se kritike možda mogu otkloniti kao prirodna alergija na neke nove konzumpcije i od toga ne bi trebalo stvarati afere.

Sasvim drukčije moglo bi se gledati na organiziranje katoličkih laika. Dosad je najizričitije i najodlučnije krenuo putem organiziranja *Hrvatski vjernički zbor (HVZ) MI*, koji je izrastao iz istoimenih molitvenih zajednica i okupio se oko istoimenog lista.¹ I bosanskohercegovački katolici obnovili su prijeratno *Hrvatsko kulturno društvo (HKD) Napredak*. Dok se *Napredak* predstavlja kao kulturno društvo s programom afirmacije hrvatske kulture u specifičnim bosanskohercegovačkim okolnostima,² HVZ MI daje naslutiti da bi dijapazon njenih aktivnosti bio širi.³ One bi zasigurno doticale političku dimenziju hrvatskoga društva, što povlači za sobom potrebu jasnijeg definiranja i preciziranja nadležnosti »Crkve« i »Države«. HVZ MI također doziva u pamet predratno organiziranje katoličkih laika, poznato pod imenom Hrvatski katolički pokret (HKP), čije korijenje seže daleko na početak 20. stoljeća. Kako je minula komunistička ideologija potpuno demoni-

1. HVZ MI osnovan je 30. rujna 1990. u Zagrebu.

2. Usp. Razgovor što ga je Zdravko Spajić vodio s Franjom Topićem, predsjednikom obnovljenog društva, u *Nova Matica*, 3/1991, str. 30–32, pod naslovom *Crkva je nositeljica kulture*.

3. Usp. Zdravko GAVRAN, *Katolici i politika*, Mi – list mladih, 14/1990, br. 12, str. 3.

zirala predratno katoličko gibanje, potrebno je pobliže ispitati njegove početke i razvojne periode kako bismo ga objektivno valorizirali. Takva ocjena također bi pomogla u orijentiranju novih pokušaja katoličkog organiziranja.

Svrha je ovog rada zaviriti u početke HKP-a i analizirati njegove prve razvojne korake. To je nužno kao predradnja za njegovo objektivno valoriziranje, što bi moglo predstavljati i ispravak dosadašnjih ocjena toga katoličkoga gibanja s početka stoljeća. Pravilna valorizacija HKP-a može također poslužiti kao temelj za objektivniju ocjenu sadašnjega katoličkog organiziranja. Potrebno je odmah istaknuti da mi prostorno ograničenje ne dopušta ući u detaljniju povijest Pokreta. Ograničit ću se na ukazivanje njegovih glavnih značajki kao poticaj na diskusiju i svestraniji istraživački rad. Želim ovaj rad i vremenski ograničiti od konca 19. stoljeća do prvoga svjetskog rata 1914. To je ujedno prvi razvojni period Pokreta, vrijeme njegova formiranja i organiziranja.

Pobliže ispitivanje početaka HKP-a uslijedit će nakon pregleda literature o njemu. Rad će biti zaključen kratkom ocjenom novoga katoličkog organiziranja.

Nejasno naslijeđe

Neposredno poslije drugoga svjetskog rata HKP bio je potpuno demoniziran, što je zapečatilo njegovo povijesno istraživanje i valoriziranje. To je obavio slobodnozidarski autor Viktor Novak napisavši jedan poduži pamflet protiv Katoličke Crkve općenito i protiv njena organiziranog djelovanja napose. Taj je pamflet ujedno trebao poslužiti kao optužnica za suđenje zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu.⁴ To je djelo kompilacija citata iz katoličke prijeratne publicistike sastavljene po mjeri novopobjedničke komunističke ideologije. Kako ni sami citati nisu uvijek pouzdani, a namjera im je više nego prozirna, Novakovo djelo teško se može uzeti za povijesni traktat. Ono je, međutim, uspostavilo mentalne i tvarne granice za sve one koji su se možda htjeli zanimati za istraživanje ove problematike. Poslijeratni teror nad Katoličkom Crkvom, osobito njenim svećenstvom, uz Novakovo upiranje prstom na navodni izvor zloće Katoličke Crkve, potpuno su zaustavili istraživanje ovog po mnogočemu zanimljivog perioda katolištva kod Hrvata. Samo su se rijetki režimski autori upuštali u to područje. Njihovi rezultati odraz su namjera s kojima su pristupali HKP-u.

Teško bi bilo reći da li je taj strah bio razlog oklijevanja katolika da se upuste u preispitivanje HKP-a. Činjenica je, međutim, da se u tom smislu vrlo malo napravilo. Da strah i nije presudan, svjedoče i rasprave o značenju HKP-a, koje su se razvile među nekim istaknutijim katolicima ranih sedamdesetih. Rasprava se, međutim, vodila s ideoloških pozicija, pod utjecajem tadašnje dnevne politike, pa se ona pretvorila u polemiku. Osvrnut ćemo se detaljnije na tu polemiku pošto upo-

4. Viktor NOVAK, *Magnum crimen: Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb, 1948. Bogdan Krizman sjeća se sastanka između svoga oca Hinka – koji je i sam bio slobodni zidar – V. Novaka i Duška Brkića, hrvatskog ministra pravde u »drugoj« Jugoslaviji, kad je bilo odlučeno da se objavi Novakov *Magnum crimen* kao pripremni pamflet za suđenje zagrebačkomu katoličkom nadbiskupu Alojziju Stepincu. (Vidi: *Večernji list*, 30. rujna 1989, str. 10–11, citiran u katoličkome informativnom biltenu AKSA, 40/6. listopada 1981, str. 13). U iste propagandističke svrhe bio je Novakov pamflet upotrijebljen kad je 1986. srpski izdavač Nova knjiga odlučio pretiskati ga kao dio obnovljenoga srpskog napada na Katoličku Crkvu, posebno na njenu ulogu među Hrvatima.

zorimo na nekoliko njenih općenitih karakteristika. Iz polemike je postalo jasno da su pamćenja prijeratnog HKP-a još uvijek svježja. To ne čudi, jer su se u raspravu upustile osobe koje su sudjelovale u njemu. Ali to je bilo razlog da se raspravljalo isključivo o HKP-u između dva rata, bez gotovo ikakve referencije na njegove izvorne intencije i razvojne stadije. Pokazalo se da manjak takve informiranosti priječi objektivnije sagledavanje i njegova međuratnog značenja.

Potrebno je također istaknuti da i suvremeni hrvatski katolici vole međuratni katolički aktivizam nazivati klerikalizmom.

Neposredan povod unutarkatoličkoj polemici o značenju međuratnoga katoličkog apostolata bio je pokušaj međuratnih katoličkih aktivista da u opuštenijem vremenu kraja šezdesetih i početka sedamdesetih ožive neke forme laičkog apostolata. Potaknut od šibenskog biskupa Josipa Arnerića, vodeći hrvatski teolog Tomislav Šagi-Bunić piše mu »otvoreno pismo« o mogućnosti katoličkoga laičkog apostolata u pokoncilsko vrijeme. Šagi-Bunić odmah na početku iskazuje svoje opredjeljenje: »*Mi se ne smijemo više povratiti na g. 1939.*«, podrazumjevajući pod tim isključenjem »*bilo kakve mogućnosti (pa i prividne) politizacije katolicizma u smislu predratnog klerikalizma i katoličkog nacionalizma. Identificiranje hrvatstva i katolicizma je stvar prošlosti i to se više danas ne smije pojaviti pod firmom apostolata laika*«. ⁵ U svom pismu Šagi-Bunić daje i svoju ocjenu predratnoga katoličkog aktivizma, kojega naziva klerikalizmom. Ne oklijevajući odrediti se prema vodećim osobama toga gibanja, koje imaju pretenzije na voditeljstvo katoličkog laikata i danas, Šagi-Bunić ocjenjuje da neki od njih »*nisu shvatili da je našem narodu dosta svih nekadašnjih diktatorskih metoda, dosta paternalizma i prosvjetiteljstva, da crkva mora postati domovina slobode, atmosfera za rascvat slobodnih i jakih i otvorenih osoba, ne mjesto za uniformiranje duša i tjelesa, kočenje inicijativa, i vrelište vječnih sukobljavanja oko besmislenih personalnih pitanja*«. ⁶ Stoga napose treba paziti, napominje Šagi-Bunić, »*da se pod firmom katolicizma ne prodaju maskirani politički ciljevi*«. ⁷

Izdvojimo nekoliko značajki Šagi-Bunićeve analize. Prvo, predratni katolički pokret propagirao je određenu politiku »pod firmom katolicizma«. Drugo, ljudi oko organiziranog katolicizma prije rata identificirali su katolištvo s hrvatstvom. Treće, on se služio »diktatorskim metodama« i karakteristika mu je bila »paternalizam«. Četvrto, pokret je ograničavao kvalitetan ljudski razvoj svojih članova putem »uniformiranja duša i tjelesa«. Peto, katolički je pokret bio izvor neprestanih međusobnih trvenja, napose među njegovim vrhovništvom.

Nije trebalo dugo čekati da Sibe Zaninović, osjećajući se kao predratni katolički aktivist osobno prozvanim, reagira na Šagi-Bunićev istup. ⁸ Upozoravajući na činjenicu da se razgovor vodi u jednopartijskom sustavu, smatra opasnim spočitavati nekome, kako to Šagi-Bunić čini, da želi koristiti laički apostolat za određene političke ciljeve. Iako je Šagi-Bunićev istup uzeo kao osobni izazov, pa i uvredu, u Zaninovićevu odgovoru ipak se nazire neslaganje sa Šagi-Bunićevom ocjenom

5. Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, *Apostolat laika je rad a ne organizaciona struktura*, Svjedočenje, 36/1970, str. 1.

6. Isto, str. 4.

7. Isto.

8. Sibe ZANINOVIĆ, *Otvoreno pismo o. dru Tomislavu Šagi-Buniću*, Svjedočenje, 42/1970, str. 1–4.

katoličkoga predratnog aktivizma općenito. Tako se ne slaže s tvrdnjom da je pokret izjednačio katolištvo s hrvatstvom, da je bio dogmatičan i da nije ostavljao prostor osobnoj slobodi. Nije se ništa bitno promijenilo poslije Šagi-Bunićeva »razjašnjenja«,⁹ kao ni poslije još jedne replike s jedne i druge strane.¹⁰ Nažalost, nije ništa više bitnije ni rečeno.

Riječka novinarka Smiljka Rendić podigla je diskusiju na višu razinu. Poslije jednog članka o katoličkom laikatu danas, pisanom iz intime vlastita iskustva,¹¹ ona se izravno osvrće na Šagi-Bunićevu ocjenu predratnoga katoličkog aktivizma.¹² U karakterističnome jetkom stilu, oslonjenu na osobno iskustvo, S. Rendić počinje svoj »prilog diskusiji o apostolatu laika kod nas«¹³ osobnom identifikacijom: ona je »osoba koja je od svoje trinaeste godine bila angažirana u katoličkom laičkom pokretu u Hrvatskoj; koja je dvije godine poslije rata, odmah po izlasku iz gimnazijskih klupa, postala i sve do danas ostala i ostaje službenik društvenog sektora; i koja je novinar u Glasu Koncila već punih šest godina«.¹⁴ Ona se ne slaže sa Šagi-Bunićevom ocjenom djelovanja predratnoga katoličkog pokreta u gotovo nijednoj točki. Premda se njezina ocjena odnosi ponajprije na period između dva rata, svjedočanstvo osobnog sudionika u događajima može biti korisno i za ocjenu perioda prije prvoga svjetskog rata.

S. Rendić prije svega zamjera Šagi-Buniću što ne uzima »u obzir svu ondašnju stvarnost«.¹⁵ Istina je da se u okrilju Katoličke Crkve rodila Hrvatska pučka stranka (HPS), politička stranka osnovana na katoličkim načelima. Treba se, međutim, pitati »koliko je ta stranka imala glasova i zastupnika, koliko se vremena uopće održala«.¹⁶ Rendićeva upozorava na činjenicu da je ta stranka imala slabe uspjehe u hrvatskom narodu i da nije čak uspjela privući ni većinu klera u svoje redove. Iznad svega treba držati na umu da »nije klerikalna politička stranka ni tada bila ta koja je davala ton hrvatskome katoličkom pokretu. Klerikalna stranka bila je zapravo najveći neuspjeh toga pokreta«;¹⁷ čak su se i vođe te stranke ubrzo osvijestili i napustili ideju propagiranja katoličkih programa posredstvom političke stranke. Drugo, istina je da je bilo pojava izjednačavanja hrvatstva i katolištva (»Samo dobar katolik može biti dobar Hrvat«), ali ni ta maksima »nije bila baš općenito prihvaćena ni u najrigoroznijim tadašnjim katoličkim krugovima«.¹⁸ Treće, Rendićeva ocjenjuje kao »intelektualističko shematiziranje«¹⁹ Šagi-Bunićevo

-
9. T. ŠAGI BUNIĆ, *Nekoliko riječi za razjašnjenje*, Svjedočenje, 42/1970, str. 5–10.
 10. S. ZANINOVIĆ, *Refleksije na »Nekoliko riječi na razmišljanje«*, Svjedočenje, 45/1970, str. 1–6; T. ŠAGI-BUNIĆ, *Jesam li ili nisam »priznao«?*, isto, str. 7–8.
 11. Smiljana RENDIĆ, *O jednoj lijepoj rečenici*, Svjedočenje, 46/1970, str. 1–4. Polazeći od svoga riječkog iskustva marginalizacije od grupa s naglašenim 'sinaktičkim kristocentri-zmom' kao zaštitnim znakom, ona vidi opasnost po katoličku crkvenost upravo u takvim grupašenjima po liniji vjernosti jednom vođi grupe, osobnih sklonosti i drugih naklono-sti. Njezina sarkastična opaska odnosi se na grupu »Sinaksis«, koju je kasnih šezdesetih organizirao i vodio dominikanac o. Tihomir-Ilija Zovko u Rijeci.
 12. S. RENDIĆ, *Između mnogih taborića*, Svjedočenje, 48/1970, str. 1–19.
 13. Ovo je podnaslov članka.
 14. Isto, str. 1.
 15. Isto, str. 3.
 16. Isto, str. 3.
 17. Isto.
 18. Isto, str. 4.
 19. Isto.

mišljenje o nutarnjem duhu HKP-a. Predratni katolički laikat nije se dao voditi »diktatima katoličke hijerarhije« niti je bio »mjesto za uniformiranje duše i tijela«, kako to imputira Šagi-Bunić. Naprotiv, članstvo HKP-a bilo je toliko nesavitljivo pred diktatima i toliko svojesvojno, da se podijelilo u dva suprotstavljena tabora (domagojevce i križare) bez ikakvih izgleda za međusobno pomirenje. Osim toga – to je vjerojatno i glavni razlog tvrdoglavosti tih organizacija – HKP bio je i ostao *laičko* gibanje, gotovo fanatično odlučno da se ne podvrgne diktatu crkvene vlasti. Na koncu konca, HKP bio je razlog rascjepa u kleričkim krugovima, a ne obrnuto.²⁰ Jedan klerik u ulozi duhovnika je, istina, obično vodio sastanke lokalnih ogranaka HKP-a, ali on nije mogao, ako je i htio, kontrolirati slobodno i često polemičko izjašnjavanje članova. Napose je važno, ističe Rendićeva, da su predratne katoličke organizacije omogućavale razvoj čvrstih i izgrađenih ličnosti, svjesnih svoga mjesta u svijetu i svoga vjerskog predanja.²¹ To je, dakako, čista suprotnost Šagi-Bunićevoj ocjeni o uniformiranim katolicima.

Ta polemika o značenju HKP-a stala je, ne donijevši značajne rezultate. Detaljnija analiza HKP-a pokazala bi da je ocjena S. Rendić bila bliže stvarnom stanju međuratnog katoličkoga gibanja od Šagi-Bunićeve. Šteta je, međutim, što je propuštena prilika da se detaljnije uđe u problematiku katoličkoga laičkog angažiranja na hrvatskim prostorima. Vjerojatno je nagli zaokret prema reboljševizaciji cjelokupne stvarnosti u Hrvatskoj koncem 1971. bio jedan od glavnih razloga prestanka te rasprave.

Začuduje odsutnost znanstvenih pristupa HKP-u u crkvenim krugovima. Iznenađenje je toliko veće što je laičko angažiranje tijekom prve polovice 20. stoljeća vrlo važno razdoblje povijesti katolištva u hrvatskim zemljama, i njegovo poznavanje moglo bi poslužiti kao orijentir za snalaženje Crkve u novim okolnostima. Istina je da su vremena bila politički nepitoma, ali se možda sva krivnja ne bi mogla svaliti na leđa politike. Usudujem se reći da je jedan od važnih uzroka općeg pomanjkanja istraživanja novije povijesti Katoličke Crkve na hrvatskim prostorima dugotrajna praksa slanja kandidata na postdiplomske studije izvan domovine, gdje se opredjeljuju za istraživačka područja koja nemaju nikakve veze s hrvatskom kulturnom baštinom.

Od starijih pokušaja valorizacije HKP-a treba spomenuti rad Bonifacija *Perovića*.²² Njegovo je djelo, međutim, ograničene vrijednosti, jer je, po priznanju samoga pisca, pisano na osnovi osobnih sjećanja, bez mogućnosti provjere izvornih materijala. Tek u zadnje vrijeme osjeća se određen pomak prema saniranju ovog stanja, barem glede HKP-a. Pišući osobno svjedočanstvo sudionika u događajima, Josip *Buturac* je upozorio na nedostatak objektivne povijesti HKP-a. Javljajući se za riječ prije nedavnih demokratskih promjena u Hrvatskoj, izrazio je i sumnju u mogućnost pisanja takve povijesti.²³ Mirko Juraj *Mataušić* napisao je doktorsku disertaciju o povijesti katoličkog tiska u 19. stoljeću. Njegov rad seže do početka 20. stoljeća i obuhvaća formativni period HKP. Kako je rad, međutim, pisan na

20. Isto, str. 5.

21. Ona to objašnjava time »što se unutarjni, osobni duhovni život, život pune ličnosti u samoći pred Bogom, onda mnogo više njegovao nego danas«. Usp. Isto, str. 6.

22. Bonifacije PEROVIĆ, *Hrvatski katolički pokret*, Rim, 1976.

23. Josip BUTURAC, *Hrvatski katolički pokret*, Marulić, 18/1985, br. 5, str. 553–564.

njemačkom, ostao je neobjavljen i nepreveden.²⁴ Oko sredine osamdesetih osjeća se jače zanimanje za HKP. Stanislav Vitković pisao je doktorsku disertaciju u Rimu na temu HKP-a.²⁵ Njegov rad usredotočio se na Prvi hrvatski katolički kongres održan 1900. u Zagrebu i ne ide mnogo dalje od sažetka tijeka kongresa, kojega je sabrao i komentarom popratio Stjepan Korenić, tajnik kongresa.²⁶ Tijekom 1986. i oko polovice 1987. publicist Luka Vincetić pisao je u katoličkoj obiteljskoj reviji *Kana* seriju članaka o HKP-u.²⁷ Njegova je radnja bila namijenjena širokoj publici, te se u njoj ne mogu očekivati detaljnije znanstvene analize. Iznad svega osjeća se kao da je Vincetić pisao svoja opažanja s jednim uhom okrenutim prema dnevnoj politici, tako da su mu prelamana kroz određenu ideološku prizmu. Antun Bozanić pisao je doktorsku disertaciju na Teološkom fakultetu u Zagrebu o biskupu Antunu Mahniću u kojoj je opširno obradio HKP.²⁸ I taj je rad ostao neobjavljen.²⁹ Iako Bozaniću HKP nije bio neposredni predmet obrade, njegov rad predstavlja dosad najiscrpnije predstavljanje HKP-a. Kako je, međutim, njegova radnja ograničena na taksativno nabrojanje činjenica, njena analiza uzroka i posljedica ostala je na površini. Vrijedni doprinosi poznavanju HKP-a dati su na simpoziju o Mahniću, održanom 1989. u Rimu.³⁰ Slijedeći stil letimičnih sažetaka, J. Buturac – A. Ivandija posvećuju HKP-u dvije stranice.³¹ Nedavno izišlo djelo Franje Šanjeka donekle popravljaju tu statistiku.³² Ni ono, međutim, ne ispunjava prazninu u svestranijoj analizi HKP-a.

Svjetojni povjesničari progresivno ispunjavaju prazninu stvorenu neaktivnošću crkvenih znanstvenika. Luka Đaković se u kontekstu studije o bosanskohercegovačkim katolicima osvrnuo i na HKP, osobito koliko je on vidio njegovu povezanost s vrhbosanskim nadbiskupom Josipom Stadlerom.³³ Iako je Đakovićeva knjiga dosad najozbiljnija studija bosanskohercegovačkog dijela hrvatskog katolicizma, ona je pisana u kontekstu apsolutne dominacije komunističke ideologije, na što nije mogla ostati imuna. Mladi povjesničar Mario Strecha posvetio je HKP-u jedan članak.³⁴ Kao i Vitkovićev rad, Strechin se članak ograničava na Prvi katolički

-
24. Usp. Mirko Juraj MATAUŠIĆ, *Odnos Katoličke crkve prema najnovijim idejnim strujanjima u hrvatskim zemljama 1848–1900*, Bogoslovska smotra, 69/1985, br. 1–2, str. 196–215; ovaj članak temeljen je na autorovoj doktorskoj disertaciji *Die Kroatische Katholische Presse 1849–1900 – Antemurale Christianitatis*, Salzburg, 1983.
 25. Stanislav VITKOVIĆ, *Il movimento cattolico in Croazia: sviluppo ed infusso sulla pastorale*, Rim, 1980. Vidi također: S. VITKOVIĆ, *Crkva i kultura u Hrvata na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće* BS, 60/1986, br. 3-4, str. 447-51, što predstavlja kratak sažetak njegove disertacije.
 26. Stjepan KORENIĆ (urednik), *Prvi hrvatski katolički sastanak održavan u Zagrebu dne 3., 4. i 5. rujna godine 1900*, Zagreb, 1900.
 27. Luka VINCETIĆ, *Organizirani katolicizam*, Kana, 17, od 5/182 do 12/188 (1986) i 18, od 1/189 do 4/192 (1987).
 28. Antun BOZANIĆ, *Pastoralni rad Biskupa Antuna Mahniću u krčkoj biskupiji i Hrvatskoj* (doktorska dizertacija na Teološkom fakultetu), Zagreb, 1989.
 29. Rečeno mi je da je u tisku.
 30. *Mahnićev simpozij v Rimu*, Celje, 1990.
 31. J. BUTURAC – A. IVANDIJA, *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*, Zagreb, 1973, str. 280-282.
 32. Franjo ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, Zagreb, 1991, str. 345–355.
 33. Luka ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, sv. 1: Do otvaranja Sabora 1910, Zagreb, 1985.
 34. Mario STRECHA, *Katolički kongres godine 1900*, Naše teme, 33/1989, br. 9, str. 2368–2381.

kongres, ali ga stavlja u širi kontekst povijesnih zbivanja. Nažalost, Strechin je pristup još pod jakim utjecajem poslijeratne hrvatske historiografije, koja pod parolom »klerikalizma« gleda negativno na sve što je vezano za Katoličku Crkvu. Sasvim je drukčije s radom također mladog povjesničara Zlatka Matijevića. Osim već objavljenih uspješnih radova vezanih za određena razdoblja HKP-a³⁵, Matijević završava doktorsku disertaciju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Odsjek za povijest, koja kroz politički profil Hrvatske pučke stranke suštinski dotiče cjelokupni HKP. Znajući ozbiljnost njegova dosadašnjeg rada, ova će disertacija sigurno biti važan doprinos proučavanju katoličkog organiziranja tijekom prve polovice 20. stoljeća.

Počeci Hrvatskoga katoličkog pokreta

Religiozno gibanje u hrvatskim zemljama na početku stoljeća mora se promatrati u kontekstu europskih kretanja u katoličanstvu.

Još od vremena prosvjetiteljstva, zapadna svijest se oblikuje na temeljima pretpostavke da religija nema što bitno reći o čovjeku i njegovoj sudbini; dapače, religija može samo biti prepreka ljudskom napretku. U ovom novom duhu modernosti Bog uopće nije čimbenik potreban za objašnjenje svijeta i čovjekova mjesta u njemu. Stoga umjesto Bogom i transcendencijom, čovjek se mora baviti materijalnim svijetom kao jedinim prostorom za odlučivanje svojom sudbinom. Još je značajnije računati s Katoličkom Crkvom, koja se predstavlja kao posrednik između Boga i svijeta, kao važnim čimbenikom čovjekova nalaženja u svijetu. Dapače, emancipacija od Crkve i njene kontrole u svim područjima ljudskog bivovanja uzima se kao bitan preduvjet čovjekova oslobođenja i stvaranja modernog svijeta.³⁶

U 19. stoljeću se o ovom duhu modernosti govori kao o liberalizmu i Katolička je Crkva uprla sve svoje snage da mu se odupre. Liberalizam je bio ona teško definirana stvarnost koja je pokretala dinamiku »moderniteta«, osobito među građanstvom 19. stoljeća; svatko je htio biti »napredan«, »slobodouman« i »neovisan« – sve bitne odrednice »modernosti«. Štoviše, »liberalizam je sastavni dio djelatnosti na svim društvenim područjima: u ekonomskom usmjerenju, u političkoj akciji, u kulturi i prosvjeti, u svakodnevnom životu obrazovanih slojeva«.³⁷ Gospodarski liberalizam naslanjao se na teoriju *laissez-faire* Adama Smitha, koja inzistira na konkurenciji ponude i potražnje i što manjem državnom ograničavanju slobodne razmjene. Regulativa je bila prepuštena internim zakonima slobodne ekonomije, što je ubrzo dovelo do ekonomske marginalizacije širokih slojeva nižega građanstva i seljaštva.

35. Vidi Zlatko MATIJEVIĆ, *Katolička crkva u Hrvatskoj i stvaranje jugoslavenske države 1918–1921. godine* Povijesni prilozi (dalje: PP), 5/1986, 1, str. 1–93; Isti, *Reformni pokret dijela nižega katoličkog svećenstva u Hrvatskoj (1919–1924)*, PP, 8/1989, br. 1, str. 1–90; Isti, *Geneza starokatolicizma u Hrvatskoj (1917–1924)*, Naše teme, 33/1989, br. 9, str. 2346–2367.

36. Usp. Giandomenico MUCCI, *Crkva, kultura i reformizam u 19. stoljeću*, Svesci; ovo je prijevod članka iz *Rasegna di Teologia*, 18/1977, 6, str. 572–591.

37. Mirjana GROSS, *Liberalizam i klerikalizam u hrvatskoj povijesti (19. i početak 20. stoljeća)*, Naše teme, 31/1987, br. 6–7, str. 846–858 (847).

Religija je smatrana privatnom stvari pojedinca, koju se moralo, u duhu zaštite slobode misli i govora i džentlmanskog obzira prema »slabijima«, tolerirati. Crkva pak mora biti odvojena od države, tako da se njihova zasebna nadležstva ne bi poklapala. U praksi je to značilo da država ima ingerencije na cjelokupnome društvenom životu, a Crkvi je bio ostavljen uski prostor »privatnosti«. Crkvena hijerarhija nije se mogla složiti s takvim i tolikim udjelom u oblikovanju društvene zbilje, ne samo stoga što je to predstavljalo drastično ograničenje njena utjecaja nego i zato što su se tu sukobljavala dva svjetonazora i dva oprečna poimanja ljudskoga života. Uistinu, u pitanju su bile suprotstavljene ocjene o čovjeku, potpuno različite antropologije. Na jednoj strani, antropologija koja uzima čovjeka kao samodostatni sadržaj, a na drugoj strani, antropologija koja vidi čovjeka kao realnost otvorenu prema transcendenciji i koja dobiva svoj puni smisao tek u odnosu na nju. U prvom slučaju nužno je odbaciti pojmove grijeha, otkupljenja i milosti; u drugom ne samo da se ti pojmovi prihvaćaju nego se pretpostavlja i posrednička uloga Crkve između ljudske i božanske stvarnosti.³⁸

Politički program liberalizma u odnosu na Crkvu sastojao se u pokušaju da se, s jedne strane, vjernici istrgnu ispod kontrole hijerarhije Katoličke Crkve, a, s druge strane, da se crkvene institucije stave pod kontrolu države. Uistinu, gdje god su liberali dobili političku moć, dosljedno su primjenjivali svoje ideološke matrice na politički život naroda.

U Katoličkoj Crkvi razvila su se dva pristupa liberalizmu. Jedan, u prvom redu pristup crkvene hijerarhije, nije prihvaćao ništa od kritike crkvene prakse i htio se upustiti u otvorenu borbu s idejama liberalizma. Drugi, ponajprije pristup katoličkih teologa, prihvatio je glavninu ideoloških postavki liberalizma i nastojao je osigurati životni prostor Crkvi unutar toga novog ideologijsko-političkog suzviježđa. Ovaj drugi je pristup katoličkog liberalizma. Liberalni teolozi nastojali su osigurati poštovanje crkvenih vrednota apelirajući na ona ista načela na kojima je liberalizam počivao – humanizam i slobodu. Tako je stvoren preduvjet za suradnju između Crkve i liberalne države u praktičnim pitanjima bez potrebe odlučivanja o teoretskim pretpostavkama dvaju sustava. Katolički liberali prihvaćali su načelo rastave Crkve i države. Usredotočili su se na obnovu unutarnjeg života Crkve i na poboljšanje njegove kvalitete, a političko polje bili su voljni prepustiti političarima. Štoviše, katolički liberali spoznali su da je učinkovitost Crkve u društvu proporcionalna njenoj distanci od politike.

Kako bi reagirali na ideologijski i politički liberalizam, katolici su se tijekom 19. stoljeća diljem Europe organizirali u kršćansko-socijalne stranke. Te stranke, često pod znatnim utjecajem svećenstva, obraćale su se osjećajnosti »malog čovjeka« i prihvaćale su socijalni program koji se kasnije iskristalizirao u enciklici pape Lava XIII. *Rerum novarum* (1891). Organizirana katolička fronta došla je u Hrvatsku preko Njemačke, Austrije, Češke, Slovačke i Slovenije.

Važno je istaknuti da je ideja organiziranog katolištva došla u hrvatske zemlje istodobno s liberalnom strujom posebnoga tipa. Novi hrvatski liberalizam bio je djelo mladeži i ubrzo je postao prepoznatljiv kao pokret *Napredne omladine*. Naime, poslije spaljivanja mađarske zastave na Trgu bana Jelačića u Zagrebu 1895, mnogi su studenti bili potjerani sa Sveučilišta. Nekolicina je nastavila školovanje

38. Usp. G. MUCCI, isto.

u drugim europskim učilištima, a velik broj našao je sigurno utočište u Pragu. Tamo su došli u dodir s borbom češkog naroda za oslobođenje i pod utjecaj liberalizma Tomaša G. Masaryka.³⁹ Ti su mladići bili očarani idejom slavenske uzajamnosti kao jedinom nadom u opiranju germanskom *Drang nach Osten*. Stoga im je smetala uskoća hrvatskoga duhovnog prostora i politička trvenja unutar njega, osobito stvaranje hrvatsko-srpskog antagonizma kao izravna rezultanta tih političkih opredjeljenja. Protivili su se i »nazdravičarskom« rodoljublju »velike politike« i zastupali potrebu masarykovskog »sitnoga rada« za narod u gospodarstvu i kulturi.⁴⁰ Masaryk je bio odlučan protivnik čeških tradicija državnog prava i borio se za prirodno pravo svakog naroda na slobodu i smoodređenje. To je bilo pravo otkriće za hrvatske mladiće navikle na politiku državnog prava.⁴¹ Osim što su od Masaryka poprimili određeni nazor o filozofiji povijesti, ti su mladići naučili o »zaostalosti« katolicizma i »naprednosti« protestantske reformacije, posebno one češke. Masaryk, koji je bio moravski katolik, postao je žestok i bučan protukatolik, čovjek koji je potcjenjivao svoj i pretežno katolički slovački narod u korist Čeha.⁴²

Ne čudi dakle da su se katolička briga za dobrobit Crkve i novopečeni liberalizam mladih povratnika gromoglasno sukobili poslije sučeljavanja na hrvatskim prostorima. Kao i u ostatku Europe, u Hrvatskoj su se suprotstavila dva različita svijeta.

Još je jednu stvar važno istaknuti. Budući da su oba pokreta bila uvežena i s obzirom na dati politički kontekst, natjecanje između liberalizma i katolicizma u hrvatskim zemljama imalo je bilo slavenska bilo germanska obilježja. Hrvatski se liberalizam progresivno primicao nekom obliku panslavizma, nekoj ideologiji nacionalne jednosti Južnih Slavena (jugoslavenstvu) i preobrazbi društveno-političkog reda pod vodstvom ruske nacije. Katoličko svećenstvo, usprkos poduljoj tradiciji križanićevsko-strossmayerovske općinjenosti pravoslavljem, nije našlo da išta dobro dolazi s Istoka. U velikoj većini ono je svoju sudbinu vidjelo na Zapadu, koji je u to vrijeme za hrvatski narod bio istovjetan s katoličkim austrijskim carstvom.

Prvi hrvatski katolički kongres, održan u Zagrebu od 3. do 5. rujna 1900, dao je poticaj za organiziranu katoličku opoziciju liberalnim idejama u hrvatskim zemljama. Svrha kongresa je bila iznova pribaviti podršku katoličkog pučanstva za obrambeni rad katolištva, važan posao koji je do tada bio ograničen na mali broj crkvenih ljudi, gotovo isključivo hijerarhije. Kongres je izdao osam dokumenata, koji su sadržavali osnovna načela za buduće djelovanje. Značajni su čak i naslovi tih rezolucija: *Laici u životu katoličke crkve; Dobrotvorna udruženja; Odnos iz-*

39. Jedna novija studija Masarykova utjecaja u Hrvatskoj je: Ante KADIĆ, *Thomas G. Masaryk and the Croats*, *Journal of Croatian Studies*, 28–29, 1987–1988, str. 81–102. Masaryk je studirao na Bečkom sveučilištu kod Franza Brentana te godinu dana u Leipzigu kod Wilhelma Wundta. Godine 1992. postao je profesor filozofije u Pragu a ujedno i plodan pisac i političar. Bio je čovjek religiozan, katolik po krštenju, koji je prihvatio unitarijanizam svoje žene Amerikanke. Od 1918. do 1935. Masaryk je bio predsjednik Čehoslovačke.

40. Usp. M. GROSS, *Nacionalne ideje studentske omladine u Hrvatskoj uoči I svjetskog rata*, *Historijski zbornik* (dalje: HZ), 21–22/1968–69, str. 76–78.

41. Ivo BANAC, *The National Question in Yugoslavia*, Ithaca and London, 1984, str. 96; *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji*, prev. Josip Šentija, Zagreb, nav. dj., str. 99.

42. T. G. MASARYK, *The Making*, str. 112.

među crkve i države; Katolički tisak; Socijalno pitanje; Književnost; Crkvena umjetnost i Osnovne škole.⁴³

Parola tog skupa *Omnia restaurare in Christo* (obnoviti sve u Kristu) postala je i moto novoga gibanja. Isticala se vjerska obnova, ali je namjera bila mnogo šira, ne isključivši ni jednu sferu života, a sve radi obrane vjere. Htjelo se cjelokupnu društvenu stvarnost prožeti »zdravim« idejama kako bi se, po vjerovanju mnogih, Krist mogao proslaviti, ali je raspoloženje vodećih ljudi bilo obranaško (apologetsko) a vizija društvenih vrijednosti prilično uska. Od hrvatskih se katoličkih intelektualaca očekivalo da se upute u problem religije i da u svojim pozivima brane katoličke nazore. Književnici su trebali odvojiti dobro štivo od lošega, dok su svi trebali izbjegavati nereligiozne i protureligiozne časopise i novine, a tražilo se da podupiru katoličke publikacije. Crkva i država trebale su da postignu sporazum o tome kako da pomažu jedna drugoj. Trebalo se posvetiti socijalnim problemima i riješiti ih; u međuvremenu je zadaća crkvenih dobrotvornih organizacija bila ublažavati patnje onih koji trpe. Više od svega trebalo je sačuvati i njegovati jedinstvo svih katolika te jedinstvo vjernika i njihovih biskupa.

Nakon zagrebačkog kongresa hijerarhija nije oklijevala s aktiviranjem tih programa, no većina ih nije stigla dalje od faze planiranja.⁴⁴ No bilo je i nekih uspjeha. Najznačajnija ostvarenja od zacrtanih planova predstavlja osnivanje Hrvatske poljodjelske banke (1901), koja je zajmovima trebala pomagati siromašnim seljacima, i utemeljenje Hrvatskoga katoličkoga tiskovnog društva u okviru kojega je pokrenut dnevnik *Hrvatstvo* (1904).⁴⁵

Važno je, međutim, naglasiti da ono što je izraslo u HKP nije zapravo izravan plod programatskoga zagrebačkog kongresa. Dosad se u hrvatskoj historiografiji držalo da godina 1897. označava početak organiziranog katoličkoga gibanja. Istina, to je gotovo isključivo stav svjetovnih povjesničara, koji to gibanje predstavljaju s negativnim predznakom kao »klerikalizam«.⁴⁶ Međutim, ni katolički povjesničari ne slažu se oko toga koji bi događaj(i) označavao početak HKP-a. Neki drže da je to Prvi hrvatski katolički sastanak u Zagrebu 1900.⁴⁷ Drugi to katoličko gibanje vežu uz osobu i aktivnosti krčkog biskupa A. Mahnića, osobito za časopis *Hrvatska straža* (dalje HS), kojega je počeo izdavati 1903. u Krku.⁴⁸ Ne ulazeći u

43. Detaljan izvještaj sa sastanka može se naći u: Stjepan KORENIĆ (urednik), nav. dj. Sažetak najvažnijih od tih dokumenata može se naći u: Luka ĐAKOVIĆ, nav. dj., str. 19, i u: L. VINCETIĆ, nav. dj., Kana, 17/1986, br. 5, str. 9–10 i 31.

44. Ivan DUJMUŠIĆ, »Klerikalna« i »liberalna« stranka, VB, 18/1904, br. 14, str. 244, ovako ocjenjuje Katolički kongres: »Prvi hrvatski katolički kongres god. 1900. bio je svojim vanjskim sjajem neki uztuk protiv nove struje u Hrvatskoj, ali nije to bio u svome plodu. U najzamašnijim sekcijama, na priliku gledom na katolički laikat i katoličku štampu, ostale su rezolucije doista samo na papiru.«

45. Javna podrška za te akcije bila je priskrbljena i od biskupa Strossmayera. Protivnici HKP-a kasnije su tvrdili kako je Strossmayer izjavo da je ta podrška bila dobivena *furtim* (latinski za »na prijevaru«); (usp. Pokret, 1/1904, br. 3). Otada su one oko HKP-a nazivali *furtimašima*. M. Seigerschmied javno je izjavio kako je neistinita priča o prijevernom dobivanju Strossmayerove podrške (usp. Hrvatstvo, 1/1904 /Izjava/).

46. Usp. J. ŠIDAK i dr., *Povijest hrvatskog naroda g. 1860–1914*, Zagreb, 1968, str. 156.

47. Usp. S. VITKOVIĆ, *Il movimento*, str. 28; J. SOLDI, *Pregled povijesti hrvatske Crkve*, Zagreb-Frankfurt, 1976, str. 130; K. Draganović-J. Butorac, *Povijest Crkve u Hrvatskoj*, Zagreb, 1944, str. 156.

48. Vidi: A. BOZANIĆ, *Pastoralni rad*, str. 136 i 141–142. Bozanić podsjeća da je to bilo i uvjerenje nekih važnih sudionika HKP-a. Usp. K. ETEROVIĆ, *Pisma katoličkoj*

detaljniju analizu tog problema, čini mi se da ni jedno stajalište nije posve ispravno. Pogrešnu sliku o značenju Prvoga hrvatskoga katoličkog kongresa uveo je u hrvatsku historiografiju V. Novak. On je na dva načina upravio kasnije prosudbe o tom stastanku u pogrešnom smjeru. Prvo, naglasivši da je nadbiskup vrhbosanski J. Stadler bio »duša toga kongresa« i inače krivo predstavljajući značenje nadbiskupova govora na jednoj od svečanih sjednica kongresa, Novak sugerira da je Stadler imao veći utjecaj u hrvatskom katolištvu nego se to povijesno može potvrditi. Novak, štoviše, tvrdi da su sva susljedna zbivanja unutar hrvatskog katolicizma bila obojena navodnim Stadlerovim *političkim* nastojanjima. Pobliza analiza doprinosa vrhbosanskog nadbiskupa kongresnim raspravama, međutim, očituje da niti je on bio kakva »duša sastanka« niti je odredio daljni razvojni tijek hrvatskom katolicizmu. Drugo krivo usmjerenje počelo je Novakovim povezivanjem kongresa s ocjenom Ivana Šarića, urednika *Vrhbosne* i kasnije Stadlerova nasljednika, da Stadlerov govor predstavlja »naš klerikalni program za novi XX. vijek«. ⁴⁹ Šarić je vjerojatno priželjkivao da katolici prihvate program njegova nadbiskupa kao svoj »za novi vijek«, ali je bjelodano da se hrvatsko katolištvo razvijalo u pravcu koji se nije nužno slagao sa Stadlerovim ideologijskim postavkama.

Stvarni pokret počeli su i provodili đaci srednjoškolci i studenti pod vodstvom mladog svećenika krčke biskupije Ivana Butkovića (1876–1954).⁵⁰ Osim reakcije na opće ozračje liberalizma, mladenački pokret katolika htio je odgovoriti na izazov svojih liberalnih kolega u Naprednoj omladini. Treba imati u vidu da je i među potonjima bilo katolika, što znači da je podvajanje mladih hrvatskih katolika bilo odražavanje suprotstavljenih strujanja u hrvatskom društvu. Mladi katolici oko HKP-a predstavljali su tradicionalniju struju unutar katolicizma. Očekivano, to ideološko podvajanje među mladim katolicima ubrzo se odrazilo i na političkom polju. Mladi katolici deklarativno se nisu zanimali za politiku, pa ni za onu koju su provodili stariji oko katoličkog dnevnika *Hrvatstvo*. Postupno su se, međutim, mladi katolici politizirali, a ujedno i idejno približavali svojim »svjetovnim« kolegama. Jedan od razloga te promjene jest psihološke naravi. Mladi su se katolici sve teže opirali žestokoj propagandi naprednjaka zbog navodnog konzervatizma i nazadnosti onih oko HKP-a. Napose su postajali osjetljivi na prigovor da ne cijene slavensku uzajamnost – što je uključivalo i suradnju sa Srbima – tu dogmu naprednjačke propagande. S vremenom je postajalo sve teže oduprijeti se takvim kritikama, napose poslije općeg zanosa za pobjede srpskih saveznika u balkanskim ratovima. Stoga se među mladim katolicima osjećalo pomicanje koje će pred prvi svjetski rat i još više tijekom rata završiti u njihovu punom pridruženju ideologiji jugoslavenstva.

omladini, HS, 15/1917, str. 129–147; M. UJEVIĆ, *Nakon dvadeset godina*, Luč, 20/1925, str. 206–212; A. JURETIĆ, *Naša socijalna orijentacija*, isto, str. 213–219; P. GRGEC, *Šta da očekujemo od budućnosti*, isto, str. 226–232; A. ALFIREVIĆ, *Početak Hrvatske straže i katoličko đaštvo*, Zora–Luč, 23/1921, str. 130–133.

49. V. NOVAK, *Magnum crimen*, str. 9.

50. Rođen je u Vrbniku 25. siječnja 1876. Po završetku bogoslovnih nauka u Gorici polazio je Filozofski fakultet u Beču, gdje je, po želji krčkog biskupa Antuna Manhića, organizirao hrvatske katoličke studente. Godine 1903. osnovao je društvo *Hrvatska* u Beču, 1905. pokrenuo studentski časopis *Luč* i 1906. bio među osnivačima studentskoga akademskog društva *Domagoj* u Zagrebu. Bio je profesor na Teologiji u Zadru od 1909. do 1922. Godine 1942. bio je vicerektor u Hrvatskom zavodu sv. Jeronima u Rimu, a od 1925. profesor na Bogosloviji u Splitu.

Idejni nadahnitelj mladih katoličkih pregalaca bio je nesumnjivo *Antun Mahnić* (1850–1920), biskup male krčke biskupije.⁵¹ Zanimljivost tog crkvenoga dostojanstvenika toliko je veća što je bio Slovenac i što je na biskupsku stolicu u Krku došao iz Slovenije.⁵² Sama pojava biskupa visoka stasa, pravilna duga lica i pomalo naglašena ali pravilna nosa, visoka inteligentna čela i pronicavih očiju blaga pogleda odavala je odlučnu osobu koja ne prihvaća kompromisna rješenja. Bio je tvrd i britak kao što je oštar i njegov rodni gorički kras. Dugogodišnja služba odgajatelja pripravnika za svećeništvo u Gorici pripremila ga je za vođu mladih u HKP-u. Blaga opsesija seksualnošću⁵³ nije mu bila jedina sličnost sa sv. Augustinom. Nalazio je opasnost za svoje gojence i za katoličku vjeru i tamo gdje ona objektivno nije postojala, a kad se jednoć uvjerio u njeno postojanje, beskompromisno je pristupao njenu odstranjenju svim sredstvima.⁵⁴ Osnovna značajka njegova gledanja na stvarnost jest kruto perfekcionističko dijeljenje na bijelo i crno, dobro i zlo, istinu i neistinu. Čovječanstvo živi u istini ili neistini, ili je u taboru Kristovu ili u Belialovu, poglavici đavolskom. U svome *Rimskom katoliku* takvo je polazište nazvao *dijeljenjem duhova*, zahtijevajući jasno opredjeljenje – *ililili*. Tu beskompromisnost zadržao je i u HS-i, pa sve do konca života. Uvjeren u sposobnost ljudskog razuma da dokuči istinu i siguran da se ona nalazi u njegovoj Crkvi, svojom je istinom sudio o književnosti i umjetnosti i o svim drugim granama ljudskog zanimanja, uključujući, dakako, i politiku.⁵⁵

Uz organizatora I. Butkovića, najznačajniji predstavnik novog pokreta bio je student filozofije Ljubomir Maraković (1877–1959).⁵⁶ Studenti su se najprije organizirali u društvo *Hrvatska* (osnovano 1903. u Beču), a poslije su osnovana i druga

-
51. Antun Mahnić studirao je teologiju u Gorici i 1874. bio zaređen za svećenika. Doktorat iz teologije stekao je u Beču 1881. Bio je odgajatelj bogoslova i od 1880. do 1896. predavao je teologiju na Bogoslovnom učilištu u Gorici. U razdoblju od 1888 do 1896. izlazila je njegova revija *Rimski katolik* (RK) u kojem je oštro kritizirao sve oblike liberalizma. Car Franjo Josip I. imenovao ga je 1896. krčkim biskupom, gdje je pokrenuo reviju *Hrvatska straža* sličnog profila kao i RK. Zbog otpora talijanskim okupacijskim vlastima bio je prisilno odveden u Frascati blizu Rima. Uskoro po povratku u domovinu umro je u Zagrebu 1920. Njegov program HKP-a ocrtan je u *Knjizi života*, Osijek, 1923.
52. Mahnić je sam isticao da su mu se pređi doselili iz Hrvatske. Kao biskup u Krku priznavao se Hrvatom i svoje je prezime uvijek pisao u hrvatskoj formi, Mahnić, a zanimljivo je da je katkad potpisivao svoje članke s izrazito hrvatskim oblikom svoga imena, Ante.
53. Predstavljajući svoje odgojne metode, Mahnić naglašava da mladići koji se pripremaju za svećeništvo moraju dolaziti od zdravih roditelja, jer »kakvi su pogledom na čud roditelji, takva će biti i njihova djeca; čista i nevina djeca, bez opeklina požudne vatre...; djeca ne izranjena; djeca nevina...; jer grijesi se mladosti mogu doista oprati pokorom; ali kraste i čirovi, koji ostaju na duši, ako i zacijele, oni još uvijek prljavim slikama i nečistim maglama smračuju pamet i bolno ranjavaju srce svećenika još i onda, kad obavlja svete čine; hoće se dugih godina, da se iz mašte izbrišu tragovi, koje je neobuzdana mladenačka požuda urezala« (*Folium periodicum Archidieceos Goritiensis*, Gorica, 1888, str. 205; usp. I. RADIĆ, *Biskup Mahnić*, str. 14–15).
54. Usp. I. RADIĆ, nav. dj., str. 17–21, 25–26.
55. Ovakav lik biskupa Mahnića izranja i iz pera njegova bliskog suradnika svećenika I. Butkovića. Usp. I. BUTKOVIĆ, *Ideje vodilice presvijetloga biskupa Dra. Antuna Mahnića*, Luč, 6/1910–11, br. 5, str. 190–203.
56. Rođen u Topuskom, bio je književnik, kritičar i erudit. Profesor slavistike i romanistike. Urednik *Luči* i *Hrvatske prosvjete*. Djela: *Novi život*, *Novi pripovjedači*, *Pučka pozornica*, *Hrvatska književna kritika*. Umro je u Zagrebu 1959. Drugi istaknuti muževi u pokretu bili su Josip Stadler, Matija Manjarić, Stjepan Hartman, Ivan Dujmušić, a od 1912. ističu se dva svjetovnjaka Rudolf Eckert i Petar Rogulja.

studentska društva. Uskoro su počeli objavljivati i časopis *Luč*.⁵⁷ Najveće i najvitalnije katoličko studentsko udruženje bilo je *Domagoj* (osnovano 1906. u Zagrebu), a »domagojevci« su neprestano bili u bojevnom klinču s »naprednjacima«. Studenti teologije slijedili su svoje svjetovne kolege, a tako i srednjoškolci.

Studentski HKP ustrajao je na onome što je namjeravao postići. Suočen s realnom ili samo naslućenom prijetnjom sekularnog liberalizma – kojemu je, po njihovu uvjerenju, cilj bio dekristijanizirati pučanstvo ili barem umanjiti papin utjecaj među katolicima u hrvatskim zemljama – katolički je pokret na južnoslavenskom području carstva reagirao sredstvima koja su smatrali djelotvornima. Izdavali su revije, novine i brošure marno upozoravajući na najsitnije odmake hrvatskoga kulturnog prostora od ustaljenih kršćanskih vrednota. Članovi katoličkih društava uključili su se u to pregalaštvo molitvama, posvetama Blaženoj Djevici, čestom pričešću, gorljivošću na svakom području i, nadasve, poslušnošću prema hijerarhiji kao vođama i prema papi kao poglavaru katolicizma.⁵⁸ Organizirani su bili i đački sastanci na kojima su se raspravljale vjerske i kulturne teme i planirala daljnja strategija. Sastanci su održani na Trsatu (1906), u Splitu (1909), u Osijeku (1910) i Zagrebu (1911). Namjera tih gorljivih pregalaca bila je da odlučno ponovno sastavljaju kamenje tvrđave katolicizma koje liberalizam porazmeće.

Uz vjerski, HKP imao je socijalni, kulturni i politički program. U početku HKP nije se udružio ni s jednom političkom strankom i načelno je bio nezainteresiran za politiku. Sasvim je drukčije s ljudima oko *Hrvatsva*, koji su neprestano požurivali stvaranje jedne katoličke političke stranke. Cilj HKP-a, međutim, bio je sprečavanje liberalizma u svim njegovim dimenzijama: filozofijskoj, gospodarstvenoj, političkoj i religioznoj; odlučno je nastojao iskorijeniti liberalne ideje unutar i izvan Crkve. U tom procesu sudionici HKP-a uspjeli su mnoge antagonizirati. Pokret se poistovjetio s određenom austom militantnosti i velikom dozom fanatizma. Uistinu, neki ideolozi ovih gibanja davali su prednost vojnoj terminologiji,⁵⁹ a pripadnici Katoličke mladeži i sami su se ubrajali ili među »vojsku« ili među »bojovnike«.⁶⁰ Nije čudo što se pokazalo da taj fanatizam mnoge odbija.

Ovdje, kao i u mnogo slučajeva kasnije, odlučujući čimbenik bile su generacijske razlike i razmimoilaženja. Uz HKP pristajali su mlađi svećenici, dok mu stariji članovi klera nisu bili skloni. Mnogi su već bili aktivni u raznim političkim strankama⁶¹ i, osim toga što im vjerski entuzijazam mladosti ni psihološki ni duhovno

57. Pod vodstvom svećenika I. Butkovića i uz financijsku podršku biskupa A. Mahnića, počeo je izlaziti 1905. u Beču, u krilu Hrvatskoga katoličkog akademskog društva (HKAD), list *Hrvatska*. Uskoro je postala list hrvatskoga katoličkog đaštva. Od trećega godišta (1907/8) list izlazi u Zagrebu i uskoro prelazi u ruke HKAD *Domagoj*. Kraće vrijeme (1920/21) bio je glasilo Jugoslavenske katoličke đačke lige i, u dvojstvu sa slovenskim listom, izlazio pod imenom *Zora-Luč*.

58. J. BUTURAC, nav. dj., str. 556.

59. Usp. L. ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije*, str. 182–189, osobito 186.

60. Vidi L. VINCETIĆ, nav. dj., br. 6, str. 11.

61. Prema izvještaju jednog svećenika, svećenstvo zagrebačke nadbiskupije bilo je 1910. razdijeljeno po ovim političkim strankama: najveći dio je bio pri Hrvatsko-srpskoj koaliciji u kojoj su tada sudjelovali i liberalni pokretaši; sedmorica su pripadali Radićevoj HPSS, a – ako se uračuna i senjska biskupija – »ipak je dosta svećenstva u Starčevićovoj stranci prava«. Kršćanska socijalna stranka, oko koje nastoje neki ljudi oko *Hrvatsva*, ima samo simpatizera, jer ti svećenici, u nedostatku čvršće organizacije, obično glasaju za koaliciju ili neku drugu stranku. Usp. *Svećenstvo i strančarstvo u banovini*, VB, 24/1910, br. 6, str. 82–85.

nije odgovarao, nisu se htjeli izložiti javnoj kritici da istodobno pripadaju tako različitim stranama.⁶² Ne samo da se starije svećenstvo razilazilo sa đačkim i studentskim aktivistima nego se nisu mogli složiti ni s programom one grupe koja je nastavila program katoličkog kongresa od 1900. Tako su se mnogi protivili *Hrvatstvu* kao tipičnom sredstvu koje samo šteti interesima Crkve.⁶³ Čak i ugledni dnevnik *Obzor*⁶⁴, inače dosta pod utjecajem klera, bio je protiv *Hrvatstva* i programa koji je predstavljalo.⁶⁵

Potrebno je posebno upozoravati na ta unutarcrkvena razmimoilaženja. Jedna od osnovnih pogrešaka dosadašnje hrvatske svjetovne historiografije u odnosu na katolička pitanja jest polaženje od pretpostavke da je Katolička Crkva jedna jedinstvena organizacija u kojoj nema mjesta za oprečnosti, pa se historiografija i nije osvrtała na razlike u pristupima pojedinih crkvenih krugova određenim problemima. Očito je, međutim, da je u gibanjima u hrvatskom katolištvu na početku ovoga stoljeća bilo značajnih razlika u pristupu i prosudbi suočenih problema, pa i antagonizma. Taj međukatolički antagonizam ogledao se u nerijetkim polemikama među raznim glasilima. Stjepan Korenić, tadašnji urednik *Katoličkog lista*, protivio se pojavi Mahnićeve *Hrvatske straže* kao suvišnom naporu.⁶⁶ Korenić se razočarao i zbog neuspjeha programa postavljenog na Prvom hrvatskome katoličkom kongresu od 1900. i postupno se distancirao od ljudi okupljenih oko katoličkog dnevnika *Hrvatstvo*.⁶⁷ Kako je već istaknuto, i biskup Mahnić odlučio se na animiranje srednjoškolske i sveučilišne mladeži u svrhu pokretanja pravoga katoličkog preporoda budući da se uvjerio kako se malo ostvarilo od onoga što je Prvi katolički kongres zadao. Kada je 1910. bio osnovan *Hrvatski katolički đački savez* (HKĐS)⁶⁸, njegovi su predstavnici inzistirali na distanciranju od *Hrvatstva*. To odvajanje nije uvijek bilo uspješno budući da se *Hrvatstvo* nametalo kao svojevrsni porte-parole Pokreta, iako su studenti imali svoja vlastita glasila. Povremeno je dolazilo i do naglašenijih razmimoilaženja između HKP-a i institucija proizašlih iz vijećanja zagrebačkoga katoličkog kongresa. Tako je Mahnić smatrao potrebnim osnovati *Pijevo društvo*⁶⁹ kao alternativu *Hrvatskomu katoličkomu tiskovnom*

62. Buturac izvještava da je *Hrvatstvo* prihvatio »samo mali broj svećenika«, a da se među laicima moglo naći samo 90 pretplatnika na taj dnevnik (J. BUTURAC, nav. dj., str. 555).

63. Usp. J. BUTURAC, nav. dj., str. 555.

64. *Obzor* je najstariji dnevnik na hrvatskom jeziku u banskoj Hrvatskoj; počeo je izlaziti 1860. kao organ *Nezavisne narodne stranke*. Izlazio je sve do 1941. Za iscrpan prikaz njegove povijesti vidi: Josip HORVAT, *Živjeti u Hrvatskoj*, Zagreb, 1984; također Isti, *Povijest novinarstva Hrvatske*; Zagreb, 1962. Najveća naklada ovoga popularnog lista dosegla je broj od 1400 primjeraka (isto, str. 255).

56. *Obzor* je komentirao da *Hrvatstvo* pod maskom vjere i Crkve, ne predstavlja ništa drugo »nego jednostavni pokret stranačke politike, običnu frankovštinu u kojoj Josip Frank, s mitrom na glavi i biskupskim štapom u ruci vodi hrvatske biskupe i svećenike ad limina apostolorum – u Budimpeštu« (usp. V. NOVAK, *Magnum crimen*, str. 16).

66. Usp. HS, 1/1903, str. 144.

67. Vidi: S. KORENIĆ, *Da li je dosadašnji katolički pokret u Hrvatskoj uspio? Ako nije uspio, za što nije uspio?* Zagreb, 1908.

68. Savez je osnovan u Osijeku 23. i 24. kolovoza 1910. U njega su se uključila pokrajinska društva *Dobrića* (1907) i *Pavlinović* (1909) iz Istre, *Kačić* iz Slavonije i *Martić* iz BiH. *Luč* je postala glasilo Saveza, iako je ostala vlasništvo akademskog društva *Hrvatska*. Iz ustrojstva Saveza ističemo: »'Van s politikom iz đačkih redova' bila je uvijek parola naše 'Luči'« (usp. *Luč*, 6/1910, br. 1, str. 24–29).

69. Po uzoru na austrijski *Pius-Verein*, *Pijevo društvo za promicanje katoličke štampe među Hrvatima* osnovano je u Zagrebu 1908. Usp. HS, 6/1908, str. 127. *Luč*, 3/1908, str. 6, 313–319 donosi Pravila društva; usp. također *Pijevo društvo*, VB, 27/1913, str. 18, 299.

društvu za promicanje hrvatske i katoličke knjige i općenito tiska. Na isti način Mahnić je pokrenuo i tjednik *Jutro* (1908) kao alternativu već postojećemu katoličkom dnevniku *Hrvatstvo*. *Hrvatstvo* je, očekivano, zapodjenuo polemiku s *Jutrom* međusobno se optužujući za razbijanje katoličkih redova. Međutim ni jedna ni druga publikacija nisu bile duga vijeka; *Jutro* se ugasilo već nakon jednogodišnjeg izlaza, a *Hrvatstvo*, poslije mnogih financijskih i uređivačkih poteškoća, prestalo je izlaziti 1910. U zamjenu za *Jutro*, međutim, Mahnić je pokrenuo *Riječke novine* (1912–1914).

Tijekom 1912. u Pokretu se formirala nova grupacija laika i svećenika koji su nekoć pripadali studentskoj organizaciji a ostali su lojalni pristaše HKP-a – *Hrvatski katolički seniorat* (Seniorat). Najveći broj seniora nije prelazio 400.⁷⁰ Njima je bila dodijeljena uloga, radije, sami su je prisvojili⁷¹, da budu vođe novim generacijama srednjoškolaca uključenih u katoličke organizacije. Upravo su oni napravili zaokret u HKP-u vrnuvši ga prema političkom angažmanu i prema ideologiji jugoslavenstva. To je bilo sjeme razdora kojim će biti obilježeno cjelokupno razdoblje katoličkog aktivizma između dva rata.

Primamljivi zov politike

U zaključku osvrnuo bih se kratko na problem sadašnjega organiziranja hrvatskih katolika. Može li nam povijesno iskustvo ovdje pomoći?

Već sam upozorio na negativno reagiranje hrvatskoga tiska zbog neobično velike prisutnosti crkvenih manifestacija i ljudi u sredstvima javnog priopćavanja. Takve kritike dolaze ponajprije od lijevo orijentiranih pojedinaca i skupina, izražavajući bojazan da Crkva ne postane previše sljubljena s politikom. Zanimljivo je da su njihove kritike zapravo izrazi bojazni za *Crkvu*. L. Vincetić prigovara što se »mnogi crkveni ljudi« priklanjaju pobjedničkoj stranci, čime riskiraju sukob s »dobrim dijelom hrvatske inteligencije«. Još je teži prigovor da Crkva »prigrablja ono što nije njezino, što je okreće od vlastita identiteta i što je vraća u prošlost«. Time Crkva gubi iz vida svoju misiju u sadašnjem času, koja bi trebala »stišavati strasti, propovijedati mir, razum i trezvenost, proklamirati osobnu etičnost (*persona christiana*) nasuprot nacionalne masovne iracionalnosti, njegovati katolicitet kao internacionalizam *sui generis*.⁷² Danko Plevnik izražava bojazan da Hrvatska po-

70. Vidi *Hrvatski katolički pokret*, VB, 41/1927, br. 4–5, str. 65–72.

71. U vrijeme poslije prvoga svjetskog rata seniori su bili optuženi zbog prisvajanja totalne vlasti u svim katoličkim organizacijama, čime su postali razlogom velikog rascjepa u HKP-u. U tu svrhu objavljeni su i neki pamfleti kojima je bio zadatak da dokažu seniorska zastranjivanja. Jedan takav pamflet je *Non quis, sed quid* (Augustin Ivan/GUBERINA), *Sukob dviju ideja* (domagojizma i Katoličke akcije) u *hrvatskom katolicizmu* (Šibenik, 1937). Drugi spis anonimnog autora (i njegov je autor vjerojatno franjevac sinjsko-makarske provincije A. GUBERINA) poznat je pod imenom »Zelena knjiga«, po boji uveza. Taj 350 stranica dug rukopis pisan strojem sitnoga sloga bio je umnožen u svega tristotinjak primjeraka i dijeljen u propagandne svrhe. Seniori su odgovorili na tu knjigu-optužbu svojim rukopisom kojeg su potpisali dr. Mario Matulić, tajnik; Krešimir Pečnjak, duhovnik, i Ferdo Fucks, predsjednik. Kako rukopis nema ni naslova, označavati ćemo ga kao »Odgovor Seniorata« ili samo kao »Odgovor«. »Odgovor« se nalazi u tajnom (prez.) arhivu zagrebačkog nadbiskupa dr. Antuna Bauera pod br. 345/1933, a i tu je samo kopija; nepoznato je gdje se nalazi original. Postoji također i spis Antuna PILEPIĆA, *In Aedificationem*, Split, 1938.

72. Luka VINCETIĆ, *Ljubav oltara i političara*, Danas, 18. rujna 1990. str. 22–23 (23).

staje »teokratska republika«, jer se »pojedini ... političari i svećenici takmiče u kršćanskom hrvatstvu«; prigovara da »Zagreb stvara novu iluziju ujedinjenja svih Hrvata kao katolika«; da se »Crkva u Hrvata ponaša kao vjerski ogranak HDZ-a«. Plevnik upozorava da »ta nacionalizacija i kroatizacija kršćanstva je profaniranje i partikulariziranje ideje boga (sic!)« i da »Crkve su izgubile smisao za vječnost«, što će voditi ponovnoj ateizaciji društva. On vjeruje da se »preporod Crkve nikako ... ne može izvoditi kroz politiku, nego kroz duh sveti (sic!), a duh božji sebi pravi crkvu gdje hoće, gdje je vrlina, a ne tamo gdje mu naređuju političari i nacionalistički klerici«. ⁷³

Kardinal Kuharić pokušao je odgovoriti na te i slične bojazni u više navrata, principijelno iznoseći učenje Crkve. ⁷⁴ Takvim kritičarima treba, međutim, ukazati na ideologijske predrasude koje uvjetuju smjer njihove kritike. Naime ne čudi da svećenik Vincetić želi Crkvi sve najbolje i da je zabrinut za njene poteze koji mu se čine nepromišljeni i štetni. To ne čudi, makar se s njegovom lijevom optikom čovjek i ne morao uvijek složiti. Čudno je, međutim, da Plevnik, marksistički ideolog, izražava zabrinutost za možebitno nevjerstvo Crkve svojoj misiji. S druge strane, to ne treba iznenađivati, jer su marksistički ideolozi uvijek primjenjivali tu taktiku u svom naumu da Crkvu drže pod paskom. ⁷⁵ A tako su postupali i liberali 19. stoljeća, pa i hrvatski liberali na početku stoljeća. Nitko nije održao ljepše panegirike o misiji Katoličke Crkve od najraznovrsnijih liberala, kojima nije uvijek bilo stalo do vjere i Crkve. Intrigantna stvar s takvim dobronamjernicima jest da često puta kažu istinu i o vjeri i o Crkvi, često i bolje od crkvenih ljudi. Teško je ne složiti se sa sljedećom tvrdnjom »Hrvatska danas vodi besadržajan život, a pitanje je da li je ikada vodila drugačiji život. Baš zbog toga su Hrvatskoj potrebni duhovni i svjetovni mislioci, a ne religiozni populist i aparatčici.« ⁷⁶ Iako je tvrdnja u prvoj rečenici upitna, jer samo pojedinac može voditi sadržajan ili besadržajan život, a ne kolektiv, uvid u potrebe hrvatskog naroda je realan.

Zabrinjava činjenica da se među katolicima malo raspravlja tematika odnosa Crkve i svjetovne vlasti. To je zabrinjavajuće ne samo zato što je to jedno od važnih pitanja za neposrednu budućnost Crkve i hrvatskog naroda nego i zato što bi to mogao biti znak obamrlosti hrvatskog katolištva. Perspekt uvođenja vjeronauka u škole kao da nije mnoge uzbudio. Još je manje uzbuđenja bilo u povodu uspostave HVZ MI.

Zbor MI trebao bi više biti predmet pozornosti kritičkih katolika zbog nekoliko razloga. Prvo, zbog toga što se on predstavlja kao nastavljač prijeratnoga laičkog apostolata. Drugo, stoga što najavljuje sudjelovanje u politici. Treće, što poneke formulacije daju naslutiti da se hrvatstvo ograničava na katolike. ⁷⁷ Odnos Crkve prema politici uvijek je ambivalentan; ništa nije drukčije ni s odnosom Zbora

73. Danko PLEVNIK, *Nacionalizirani Božić*, Danas, 8. siječnja 1991, 12–13 (12).

74. Usp. intervju kard. Kuharića što ga je dao Marinku Čuliću u Danasu 18. prosinca 1990, str. 20–23.

75. Što bi čovjek trebao misliti o namjerama inteligentna i naobražena čovjeka, poput Plevnika, koji inzistira da se Bog (vlastito ime) piše malim početnim slovom (a Crkva velikim?!)?

76. Isto, str. 13.

77. Za ovo zadnje usp. Neven JURICA, *Laici kao integrirajući faktor svijeta*, Zbor, Prilog lista mladih MI, 1/1990 piše: »Želja nam je da hrvatsko društvo i hrvatski narod budu u uskom zajedništvu s Kristom.«

prema politici. Političko je za nju »sva ona djelatnost i stvarnost koja se tiče građanskih, državnih i upravnih poslova«. Stoga je svakomu čast baviti se politikom, što se također odnosi na svećenike. Više od toga, katolici ne bi smjeli prepuštiti političko polje drugima i tako osiromašiti političku zbilju. Svojevremeno je, naime, katolicima da prožimaju političku stvarnost katoličkim moralnim načelima i kršćanskim duhom: »sustavnoga prožimanja vremenitoga reda katoličkim moralnim načelima i uopće kršćanskim duhom neće u hrvatskoj stvarnosti bit bez primjerena udjela katolika u politici«. ⁷⁸ Članovi Zbora odlučni su: »Sadržaje naše vjere želimo, a i moramo, primijeniti na cjelokupnost kulturne, društvene i političke stvarnosti.« ⁷⁹

Ove izjave o prožimanju društvene i političke stvarnosti katoličkim duhom podsjećaju na HKP s početka stoljeća. I kao što se u prijašnjem entuzijazmu krila opasnost političarenja uz rizik zaborava vjere, tako bi i u sadašnjem nukanju na katolički aktivizam trebalo upozoriti na moguće opasnosti. Bit problema jest u tome što se u takvim deklamatorskim pozivima na aktiviranje ne zna što se želi postići ni kojim sredstvima. Kao što »ho-ruk« ekonomija vodi sigurnom neuspjehu, nema razloga da takav apostolat katolika bude izuzetak. »Prožeti cjelokupnu stvarnost katoličkim načelima«, »ući u sve pore društvenog života« i sl. nije malen zalogaj. Ne nuditi osmišljeno opravdanje takva pothvata, a još manje razrađen program za izvođenje tako golemog zadatka, znači poziv na osobno improviziranje, što u drugom vidu predstavlja tek huškanje.

Više od svega, sadašnji trenutak nalaže ozbiljnim katolicima da rekristijaniziraju društvo, napose inteligenciju, u katoličkom duhu. Pod tim ne mislim nekakvo paradno i manifestantno katolištvo – ono može samo iritirati inteligentna pojedinca. Mislim na sasvim jednostavnu činjenicu da većina pučanstva, napose inteligencije, *ne zna* što je kršćanstvo i u čemu je specifičnost katolištva. Plevnik i drugi svjedoče da je za većinu našega izobraženoga svijeta kršćanstvo nekakva slatunjava blagomoralizirajuća religija čiji se misterij iscrpljuje u maksimi »Ne čini drugome...«. Evangelizacija o kojoj je riječ, dakle, sastojala bi se od najjednostavnijeg poučavanja. Ono može značiti inteligentno propovijedanje umjesto moraliziranja, solidno pisanje umjesto patetičnog pobožnjaštva, svakako i davanje pripravnici za svećeništvo solidno teološko znanje, ali i organiziranje pouka sa svrhom objašnjavanja što je kršćanstvo i koja su glavna obilježja njegova katoličkog izraza.

Nisam siguran da je »reanimacija cjelokupne društvene stvarnosti, uključujući i političku«, način kako bi se ovaj apostolski posao trebao izvesti. Budimo iskreni, »prožimanje cjelokupne stvarnosti«, napose kad je tu uključena i politička, nije daleko od političarenja. Ne znam također da li je masovno organiziranje katoličkih laika rješenje. Još sam manje siguran da je uvođenje vjeronauka u škole rješenje. Bojim se da nije već i zbog činjenice što se i ovdje ušlo u tako važan projekt bez ozbiljnije analize njegove svrsishodnosti, a iznad svega bez prave pripreme.

Detaljnije razglabanje ove problematike zahtijevalo bi više prostora nego mi je ovdje određeno. Zaključio bih ga jednostavnom konstatacijom da tih i skrovit rad može biti isto tako djelotvoran, ako ne i djelotvorniji od bučnog, masovnog aktivizma. Za katolike je ova postavka i teološki ispravnija. Jer time izražavaju uvjerenje da je Duh Sveti onaj koji oploduje njihove napore.

78. Zdravko GAVRAN, *Katolici i politika*, MI – List mladih 14/1990, br. 12.

79. Ivan TOLJ, *Govor prigodom primanja kod kardinala Kuharića*, Zbor, 1/1990, br. 2, 3.

LIST
 HRVATSKOG
 KATOLIČKOG
 DRŠTVA

BROJ 3. ○ ○ GODINA II.

- - - IZDAJE: - - -
 HRV. KAT. AKAD. DRŠTVO
 „HRVATSKA“ U BECU - - -
 - - - UREDJUJE: - - -
 LJUBOM. MARAKOVIĆ, STUD.
 PHIL. - - -
 - ODGOVORNI UREDNIK: -
 IVAN BUTKOVIĆ, STUD, PHIL.

TISKA „KURYKTA“ U KRKU.

Summary

ORGANIZED CATHOLICISM AND POLITICS: ORIGINS OF THE CROATIAN CATHOLIC MOVEMENT

After drawing attention to the present organizing of Catholic laypeople in Croatia and Bosnia and Hercegovina, the author turns to the Croatian Catholic Movement (CCM), which originated at the start of the twentieth century. The article first examines existing literature about Croatian organized Catholicism. Due to a systematic demonization under communist regime of anything connected with Catholicism, serious research is only recently being undertaken, which explains the absence of substantive studies of the CCM.

Pointing out certain shortcomings of the existing studies, the author then discloses specific moments regarding the origin of the Movement that the existing historiography missed or disregarded at the price of an incorrect evaluation of Catholic involvement in politics. The author particularly reveals the existence of controversies and even antagonism between various Catholic groupings, which dispels the established assumption about a monolithic stance of Catholic organized work. The awareness of this fact points to pluralism of views, and relativizes political significance of various Catholic groupings preceding the World War I.

The article ends with a reflection on new attempts of Catholic organizing. The author cautions about the need of historical consciousness, in order to avoid past mistakes.

